

KÜLFÖLDI IRODALOM.

Die Englischen Comoedianten zur Zeit Shakespeare's in Oesterreich, von *Johann Meissner*. Wien, 1884, 198 lap. (Beitäge zur Geschichte der deutschen Literatur und des geistigen Lebens in Oesterreich, IV.)

Ismeretes dolog, hogy angol komédiások még Shakespeare életében bejárták Németországot, hogy itt magának Shakespearenek is egyes darbjait színre hozták és hogy a német drámaköltészet és színészet XVII. századi fejlődésére a legnagyobb hatással voltak. Heinrich Julius braunschweigi herceg és a nürnbergi Ayser Jakab az ő tanítványaik, a XVII. és még a XVIII. századi német szintársulatok az angol színészek közvetlen és közvetett utódjai, sőt még a jezsuiták is, kik a drámai előadásokat nagyon kedvelték és ízték, sokat tanultak az angol mesterektől.¹⁾ Annál kevesebbet tudunk eddigelé az osztrák tartományok színi viszonyairól; sőt még az sem volt pontosan megállapítható, hogy vajjon jártak-e egyáltalában angol komédiások Ausztriában. Az előttem fekvő könyvnek fő érdeme, hogy ezen kérdésre igen érdekes és, a mi a fődolog, egészen biztos, mert kétségbe nem vonható korabeli okleveleken alapuló feleletet ad.

Ausztriában, Shakespeare élete korában, nem igen kedveztek a viszonyok a színházaknak s színészeknek. Német császár 1576—1612-ig II. Rudolf volt, ki 1578 óta Prágában lakott és csak alchymistikus kutatások iránt érdeklődött. Bécsben 1594 óta Rudolf testvére s később utódja, Mátyás, székelt, ki folyton pénzhiányban szenvedett. Midőn 1611-ben rokonát, tiroli Annát nőül vette, jobbra fordultak ugyan anyagi viszonyai, de most meg a podagra kezdte az öreg urat kínozni. A császárnak egy másik testvére, Miksa, 1612—1618-ig Innsbruckban lakott; ez nótelen volt. Egy negyedik osztrák udvart találunk Grácban, a Habsburgok stájer ágát, mely szintén szegény volt és szerény háztartást vitt.

Tehát Prága, Bécs, Innsbruck és Grác az osztrák udvarok; majd mindenütt nótelen fejedelmek, kevés pénz és egyszerű élet. Hozzájárultak a reformáció s ellenreformáció kegyetlen harczi, melyek nem sokára minden életkedvet előltek az iszonyúan nyomorgatott népben. Nem csoda, ha e vidékek nem igen vonzották az angol komédiásokat, kik első sorban a fényes és bőkezű udvarokat, azután a jókedvű és gazdag népet szerették és felkeresték. De azért megjelentek ők az osztrák hercegek székhelyein is.

Shakespeare idejéből találjuk az osztrák tartományokban a színházak egy lelkes védőjét is. Ez Hippolytus Guarinonius (Guarinoni), a

¹⁾ V. ö. ismertető cikkemet e *Közönyben*, V. kötet, 1881, 320—333 l.

tirolai főhercegnők házi orvosa, ki 1610-ben Ingolstadtban egy *Grewel der Verwüstung* (A pusztulás borzalmái) cz., közel másfélezer lapra terjedő furcsa orvosi munkát adott ki, melyben többek közt fejtegeti, hogy az embernek, egészsége megóvása szempontjából, szórakozásra s mulatságra is van szüksége; e mulatságok közt pedig legtöbbször becsüli szerző a tragédiákat, komédiákat és színműveket, melyeket ő maga is Németországban vándorló németalföldi és angol komédiásoktól ismételve látott. Guarinoni nagyra becsüli a jezsuiták darabjait ájtatos tartalmuknál fogva, de még többre a világi darabokat, melyeken jókat lehet nevetni. Látni való, hogy a tudós orvos az angol drámákban a bohóc (a Pickelhäring) komikus alakjára fekteti a fősúlyt, annyiban nem egészen alap nélkül, mert a clown csakugyan mind nagyobb szerepet foglalt el a színművekben s idővel még a tragédiákban is ő volt a főszereplők egyike (rendesen a társaság igazgatója játszotta). Guarinoni az első ember Németországban, ki a színháznak pártját fogja s a színi előadásokat hasznosaknak és dicséreteseknek mondja.¹⁾

Az angol komédiások az osztrák tartományokba Németországon keresztül jöttek; azért fontos, hogy e németországi angol csapatokat figyelemmel kísérvük.

Az első angol társaság 1591. febr. 10-én kelt ajánló levéllel jelent meg Németországban Browne Robert, Saxfield (helyesen Sackville) Tamás s mások vezérlete alatt; 1592. augusztus 30. Majna-Frankfurtban volt. E csapat nemsokára ketté oszlott; így keletkezett az angol komédiások németországi két főtársasága: a braunschweigi udvari színészek Sackville, és a hesseni udv. csapat Browne, Webster és 1606 óta Green János vezérlete alatt. Ezekhez járult harmadik főtársaság gyanánt a brandenburgi és szász udvari komédiások csapatja, körülbelül 1605 óta, Spencer János alatt. E három csapat elnevezése váltakozik időnként, vezéreik sem mindig a nevezett színészek; általában mégis megkülön-

¹⁾ Könyvében egy érdekes adatot találunk, mely más szempontból figyelmet érdemel. A 265. l. említi, hogy Paduában (hol ő maga 1590-ben *Magister Artium et Medicinae* lett) egy «Cassandra von Venedig» nevű nő tanult, ki nyilvánosan a legtudósabb férfakkal vitázott és nagy tudomány birtokában volt. — Feltűnő már most, hogy Portia a Shakespeare *Velencei Kalmárjában*, mely 1594-ben készült, szintén azt állítja, hogy ő Paduában végezte a jogot; ez annál feltűnőbb, mert Shakespeare forrásában, a *Pecorone*-ben, nem Paduára, hanem Bolognára hivatkozik, s így a költő bizonyosan tudatosan tért el forrásának ezen adatától. Különbösen újabban ismételve hangsúlyozták, főleg Elze, hogy Shakespeare Velence és Padua viszonyait a XVI. század végén meglepően ismeri, miből némelyek azt következtették, hogy személyesen is járt Felső-Olaszországban.

böztethetjük őket egymástól és más kisebb társulatoktól, s elég pontosan követhetjük vándorútjukon.

Az első, a Sackville ¹⁾ csapatja, 1617-ig Heinrich Julius wolfenbütteli hercegnek (az ismeretes drámaírónak) szolgálatában állott és sokfelé játszott nyugati Németország városaiban, főleg Majna-Frankfurtban. E csapat tagjai hamar tanultak meg németül s németül játszottak 1604-ben Nördlingenben (*Romeo és Julitha*, Shakespeare valamely darabjának első felemlítése Németországban!), 1605. Frankfurtban, 1606. Rostockban, 1611. Hallében (*A velencei zsidó*).

A második, a Spencer ²⁾ társulata, 1604 óta a brandenburgi választófejedelem szolgálatában működik Berlinben, utóbb 1609 óta Drezdában, 1611-ben Königsbergben, 1613-ban Nürnbergben s Regensburgban, 1614-ben Heidelbergben, 1615-ben Kölnben s 1617-ben újra Drezdában. A társaság 19 színészből s 15 muzsikusból állt. A csapat tagjai angol protestánsok (nem menekült katolikusok, mint régebben hitték) voltak, mit onnan tudunk, hogy Kölnben egy buzgó szerzetes meg akarta őket téríteni, a mi azonban csak egy színésszel sikerült. Spencer-Stokfisch 1620-ban fordul utolszor elő; a harminczéves háború valószínűen elfűzte Németországból.

Szintén brandenburgi szolgálatban 1608—1613 egy Robert Artcher nevű csapatvezető szerepel Frankfurtban s Berlinben. Társulata kisebb s csekélyebb jelentőségű volt.

A harmadik nagy angol társaság a hesseni tartománygrófé, mely előbb Browne (Braun) Róbert ³⁾, utóbb Webster György, végre Green (Grün) János vezérlete alatt állott és 1592—1607-ig szerepel Casselben s más középnémetországi városokban.

E három angol társulattal az osztrák udvaroknál is találkozunk.

Egy angol csapatnak első nyoma Ausztriában 1595-ből való, midőn Mórícztartománygróf prágai ágensének pártfogásába ajánlja színészeit, ha azok Prágában fellépni szándékoznának; de nem tudni, vajon valóban eljöttek-e Prágába. Tizenöt évvel később, 1610-ben, sok fejedelem érkezett II. Rudolf meghívására Prágába. Ekkor előadtak a jezsuiták

¹⁾ Ez komikus szerepekben Bousset Jánosnak is nevezte magát, s feltűnő, hogy a braunschweigi hercegnek és Ayrenek darabjaiban a komikus alak neve Bousset vagy Posset János. Nem lehetetlen, hogy ez elnevezés a híres angol színészre megy vissza, de azt már nem hiszem, hogy a német *Posse* (bohózat) is tőle nyerte nevét, mint szerzőnk a 31. l. állítja.

²⁾ Ennek neve komikus szerepekben Hans Stockfisch.

³⁾ Ez először 1586-ban fordúl elő Londonban mint a tekintélyes Worcester-társaság feje. Majd Angol-, majd Németországban találjuk: így 1606-ban Frankfurtban, 1610-ben Londonban, hol egy új társaságot alapít, 1619- s 1620-ban Prágában, mire végkép eltűnik.

egy *Elias* cz. drámát, a Carolinum tanítványai pedig Hirzweg Henrik magisternek *Belsazar* cz. tragédiáját. Valószínű, hogy ekkor a casseli színészek is Prágában voltak fejedelmükkel s hogy a következő évben Bécsbe is kísérték őt. De biztos adataink e szerepléseikről nincsenek. Angol komédiásokról Bécsben egyáltalában csak egy kétségtelen adat van: egy folyamodvány a frankfurti tanácshoz, melyben egy angol társulatnak (meg nem nevezett) vezetője előadási engedélyt kérve arra hivatkozik, hogy Grün János társaságával 1617-ben Bécsben az udvar előtt játszott.¹⁾

Bécs²⁾ nem vonzotta a színészeket, de igenis a császári udvar. Midőn Mátyás császár 1613-ban Regensburgban birodalmi gyűlést tartott, angol és francia komédiások, köztök Ertzer Buprecht (talán Artcher Robert?) és Spencer János is, játszottak előtte. Főleg tetszett «Konstantinápoly elfoglalása» cz. darabjuk, melylyel Spencer már 1611-ben Königsbergben s 1612-ben Nürnbergben elragadta a közönséget. A következő évben a császár a cseh tartománygyűlésre ment Budweisba, hol a jezsuiták adtak elő egy darabot, s onnan Linzbe, hol olasz színészek játszottak, kik őt 1614 novemberében Bécsbe is elkísérték. Ez olasz színészek öt havi előadásaiért (az úti költséggel együtt) 5279 forintot kaptak, a mi elég tisztességes tiszteletdíj. Mátyás 1617-ben Prágába ment, hol Ferdinándot cseh királylyá koronáztatta. Ekkor a jezsuiták Nagy Konstantinról adtak elő egy drámát. Angol színészekről nem történik említés, de Green János és Spencer János ezen évben is húztak fizetést a császári pénztárból, amaz 200, ez 100 forintot; de valószínűleg csak Green játszott Prágában a császár előtt, Spencer pedig Drezdában, hol Mátyás augusztus havában néhány napig tartózkodott.

A Green társulata a stájer hercegek kedvelt színészei voltak, a kik mindenütt megjelennek, ahol a Habsburg-ház stájer ágának tagjai élnek vagy megfordúlnak. Hogy a stájer főhercegek mennyire becsülték angol komédiásaikat, mutatja Károly főhercegnek (ki akkor brixeni s boroszlói püspök volt) 1617. márcz. 18-án kelt s Dietrichstein bibornokhoz, a morva helytartóhoz intézett levele, melyben a színészeket feltűnő melegséggel ajánlja különös pártfogásába. Ez angol komédiások való-

¹⁾ Az első (hivatásszerű, nem műkedvelő) német színész Bécsben, Ibele Bertalan, 1615-ben fordul elő; a második, Schmidt Henrik, 1617-ben Prágában.

²⁾ Itt megemlítem, hogy az angol komédiások *innsbrucki* szerepléséről semmit sem tudunk. 1610 előtt nem játszhattak a tiroli fővárosban, mert Guarinoni ezen évben megjelent könyvében világosan beszél németalföldi s angol komédiásokról, «kik Németországban játszanak.» De későbbi szereplésökről sincs eddig adatunk.

színtén a Green csapata, mely 1607. és 1608 ban Grácban játszott. E társaság 1616-ban Danzigban volt, honnan Varsóba (a lengyel királyné Károly főherczeg testvére Konstantia, tehát szintén a stájer Habsburgok sarja volt) s utóbb Sziléziába ment. Innen ajánlja őket Károly főherczeg Dietrichstein bibornoknak. Midőn e magas pártfogóik Prágába mentek a cseh király megkoronázására, Green csapatja is követi őket. Tehát ez és nem a Spencer csapatja játszott Prágában 1617-ben. Hogy Greent a habsburgiak annyira pártolták, talán onnan is volt, hogy ő maga s színészeinek nagy része katolikusok voltak, míg Spencer és az ő emberei az osztrák tartományokban szenvedélyesen üldözött protestáns egyházhoz tartoztak.

E szempontból érdekes az az adat is, hogy midőn Pfalzi Frigyes, a protestáns fejedelem, cseh király lesz, 1619-ben angol komédiások is jelennek meg udvaránál Prágában; de nem a katolikus Green, hanem ennek régi szövetségese, a protestáns Brown Róbert társulata.

Green János fiatal korában jött Németországba, hol először 1606-ban találjuk, és csak 1628-ban tért vissza hazájába. Green 1607-ben Grácba jött, hol társaságával nemsokára nagyon megszerették; első sorban novemb. 19-ig játszottak, aztán elkísérték Ferdinand főherczeget, ki a birodalmi gyűlésen II. Rudolf császárt helyettesítette, Regensburgba. Ez útban Passauban két darabot adtak: «A tékozló fiúról» s a «Zsidóról» (Marlowe, A máltai zsidó). Visszatértök után a gráci udvar Magdolna főherczegnőnek (Ferdinand húgának) eljegyzését Medici Cosimoval ünnepelte. Ekkor, t. i. 1608. febr. 6—20-dikáig az angol komédiások majd minden nap játszottak; minden egyes előadásért 40 tallért kaptak. Hogy a főherczegi család mennyire érdeklődött az angol komédiások iránt, láthatjuk Magdolna terjedelmes és igen érdekes két leveléből (76—82. l.), melyekben az előadásokról szól s többek közt meséli, hogy az egyik színész párbajban megsebesült¹⁾ s hogy a főherczegi család a betegét saját palotájában ápoltatja.

Hogy Green 1617-ben Bécsben játszott, már említve volt; 1626-ban Frankfurtban találjuk, honnan nem Gráczból, hanem Angliából jött; előbb két hétig Kölnben működött. Frankfurtból Drezdába ment, hol a társaság 1626. június 1-től december 4-ig játszott. Végre a harminczéves háború iszonyú eseményei haza űzték a vén színészt; 1628-ban visszatért Angliába, miután frankfurti búcsúja alkalmából még néhány «új és kiváló» darabot — köztük egy régi hagyomány szerint Shakespeare Hamletjét is — színre hozott volt.

¹⁾ A beteg egy jezsuita páternek gyónt, — tehát a papságnak nem volt kifogása a színész mestersége ellen. Nem egészen egy századdal később megtagadják a protestáns lelkészek a színészeket az úrvacsorától!

Green drezdai repertoireja eddig is ismeretes volt.¹⁾ Magdolna főhercegnő leveléből megismerkedünk az angol komédiásoknak Gráciban előadott darabjaival is²⁾. Ezek a következők (a mint Magdolna adja a címeket):

1. *Von einem König von England, der sich in eines Goldschmieds Weib verliebte und sie entführte.* (Valószínűleg Heywood IV. Eduárd-ja, mely 1600-ban jelent meg nyomtatásban).

2.* *Comoedie vom verlorren Sohn.* (Az angol komédiák 1620-iki német gyűjteményében is megvan.)

3. *Von einer frommen Frau von Antorf* (azaz Antwerpen).

4.* *Von dem Doktor Faustus* (természetesen Marlowe tragédiája értendő, mely 1588-ban jelent meg).³⁾

5.* *Von einem Herzog von Florenz, der sich in eines Fädelmanns Tochter verliebt hat.* (Massinger, *A florenczi nagyherceg*. Nem lehetetlen, hogy az angol költő ezen időben Green társaságánál Gráciban volt és egyenesen a nászünnepély számára írta ezt a darabot.)

6.* *Jemand und Niemand.* (Az 1620-iki gyűjteményben is.)

7.* *Von des Fortunatus Beutel und Wunschhütel* (ugyanazon gyűjteményben).

¹⁾ Közli pl. Genée, *Geschichte der Shakespeare'schen Dramen in Deutschland*, Leipzig, 1870, p. 166. A fent csillaggal jegyzetteken kívül Drezdában 1626-ban még a következő darabok adattak elő: 1. *Von der Christa bella.* — 2. *Romeo und Julietta.* — 3. *Amphitrio.* — 4. *Vom König in Spanien und dem Vice-Roy in Portugall.* — 5. *Julius Caesar.* — 6. *Von der Chrysell.* — 7. *Herzog von Ferrara.* — 8. *Vom König in Dänemark und König in Schweden.* — 9. *Von Hamlet einem Prinzen in Dänemark.* — 10. *Orlando Furioso.* — 11. *Hieronymus, Marschall in Spanien.* — 12. *Haman und Königin Esther.* — 13. *Die Märtyrin Dorothea.* — 14. *König in Arragona.* — 15. *Der behändige Dieb.* — 16. *Herzog von Venedig.* — 17. *Von dem alten Proculo.* — 18. *Herzog von Mantua und Herzog von Verona.* — 19. *Lear, König in England.* — 20. *Vom Gevatter.* — 21. *Graf von Angiers.* Tehát 1626-ban már Shakespeare-nek öt darabja került Németországban színre.

²⁾ E levélben a jezsuiták három darabja is fel van említve, melyeknek előadásán a főhercegnő jelen volt, köztök *Von Cipriano und Justina*, tehát ugyanazon tárgyról, melyet Calderon *A csodatévő Mígusz* cz. drámájában feldolgozott.

³⁾ Marlowe két leghíresebb darabja (a *Faust* és *A múltai zsidó*) egy württembergi kereskedő feljegyzése szerint, már 1592-ben adatott Frankfurtban. A harmincz éves háború idejéből keveset tudunk német színi előadásokról; bizonyára igen ritkák is voltak. De a háború lezajlása után ismét felébred a színi élet és Marlowe darabjai már 1651-ben Prágában színre kerülnek.

8.* *Von Juden.* (Marlowenak *A máltai zsidó* cz. drámája, mely 1589-ben jelent meg).

9. *Von den zwei Brüdern König Ludwig und König Friedrich von Ungarn. Worin der König Friedrich schliesslich Alles erstochen und ermordet hat.*

10.* *Von einem König von Cypern und einem Herzog von Venedig.* (Shakespeare *Velencei kalmdrja.* Ennek kézírata megvan a bécsi udvari könyvtárban s Meissner (p. 131—189) teljesen közli).

11.* *Von dem reichen Mann und dem Lazarus.*

Szintén Green repertoirejából való, ha gráci elöadásban nem is mutatható ki :

12.* *Von einem König von England und einem König von Schottland* (előadva Cassel, 1607. Az 1620-iki gyűjteményben is megvan).

Legfurcsább a 9-dik számú darab, mely állítólag magyar tárgyat tartalmaz. De valószínű, hogy itt Magyarország csak mint távol eső, ismeretlen vidék van felhasználva. A dráma tárgya az volt, hogy a király féltékenységből testvérét, nejét s egész udvarát meggyilkolja, csak a bohóc marad életben, mert liszttel keni be arcát s halottnak tetteti magát.

Legérdekesebb a 10-dik számú darab : Shakespeare *Velencei kalmdrja* 1608-ban a gráci német szinpadon, midőn a nagy költő maga még ereje teljében s dicsősége tetőpontján működött Londonban !

E darabnak a bécsi udvari könyvtárban levő kézírata a XVII. századból való s a drezdai udvari színházból került Bécsbe. E darabot Halléban 1611-ben, Drezdában 1626-ban és 1674-ben és Prágában 1651-ben is adták. Kétségtelen, hogy a Shakespeare remekének átdolgozása, — de mily átdolgozás ! A bohóc a főszerep ; minden vastagga, durvává vált, s csak a cselekvény főmomentumai és néhány hely szó szerinti fordítása emlékeztetnek az eltorzított eredetire.

A darab czíme : *Das wohl gesprochene Urtheil eines weiblichen Studenten oder der Jud von Venedig.* Tudvalevőleg a Shakespeare drámájának eredeti czíme *The jew of Venyce* volt. A zsidónak a neve Barrabas, mint a Marlowe színművében, és az első felvonás némileg kapcsolatba hozza a két darabot egymással. Cyprus királyának fia ugyanis üldözteti a zsidókat s kivándorlásra kényszeríti. Barrabas bosszút forral s követi a királyfit, ki Velenczébe megy, hol Ancilletába beleszeret. Itt kifogy a pénze és mivel atyja parancsa szerint a legszigorúbb incognitóban utazik, nem tehet másképen, mint hogy egy zsidóhoz fordul kölcsönért. Most ajánlkozik Barrabas, kire a herceg rá nem ismer, s a zsidó megköti a szerződést mint Shakespearenél. Csak e kiindulásban emlékeztet a német átdolgozás Marlowe darabjának zsidó-üldözésére (melyről a szereplők említést is tesznek), további menete s kifejlődése Sha-

kespeare drámájának — torzképe. A két darab pontosabb összehasonlítását különben másokra bízom.

Az angol komédiások tehát 1595., 1610., 1617. és 1619-ben játszottak Prágában, 1617-ben Bécsben és 1607-ben s 1608-ban Grácban. Ezt bizonyítják a korabeli adatok, melyeket a folytatott kutatásoknak remélhetőleg szaporítani sikerül. De az eddig elért eredmények is igen becsesek, mert a XVII. századi német dráma és színház történetének egy egészen ismeretlen terét világítják meg.

HEINRICH GUSZTÁV.

Internationale Zeitschrift für allgemeine Sprachwissenschaft, von F. Techmer, I. Band, 1. Heft, mit über 80 Holzschnittfiguren und lithographierten Tafeln. Leipzig, 1884, 256 lap. Ára 6 márk.

Ez új folyóirat szerkesztője, az ismeretes «Phonetik» szerzője (Lipsee, 1880), természettudományi és philosophikus előkészültséggel fog feladatához. Az általa alapított folyóirat tág körébe belevonja egyaránt a nyelvészet természettudományi, pszichológiai és historicus oldalát. Az első a jelzési anyag mindkét körével foglalkozik (phonetika, graphika), a második ennek psychicus értékesítését tárgyalja, a harmadikhoz a nyelv phylogenetikus és ontologikus fejlődése tartozik. Más szavakkal, ez utóbbi a tényleg ismert nyelvek rendszerének megalkotásával, az anyanyelv ill. az idegen nyelvek elsajátításának módjával foglalkoznék.

Az előttünk fekvő félkötet, W. von Humboldt emlékének szentelt néhány oldal után, adja a programmot, ezután pedig az értekezéseket. Ezek németül, francziául, angolul avagy olaszul lehetnek írva. Ismertetések, bibliographia és egyéb közlemények a kötet végére lévén utalva, csak a félv mulva megjelenő második félkötetben fognak megjelenni.

A vállalatot F. Pott regise alatt vezetik a tudományos világba. Az 1—68. oldalt az ő *Einleitung in die allgemeine Sprachwissenschaft*-jének harmadik lenyomata tölti be, nagyrészt kiegészítve az újabb bibliographiával. Következik F. Techmer *Naturwissenschaftliche Analyse und Synthese der hörbaren Sprache* 69—170. Az értékezés célja a nyelvészekkel megismertetni a légzési levegő segélyével eszközlött hallható kifejezési mozdulatoknak acusticus és physiologiko-genetikus mivoltát. A tágasabb értelemben vett phonetika felöleli a másképp létrehozott hallható kifejezési mozdulatokról szóló tant is; ezek közül azonban e helyütt csakis a «clicks» avagy poppysmata említetnek fel, tekintettel arra, hogy a csattanás közönséges beszédszerveinkkel idéztetik elő (homorgane laute). Mellesleg szerző a szakértőnek is szándékozik valamit nyújtani, felhívván az újabb kutatás eredményeiből egyet mást, mit phonetikájába még nem vehetett fel.